

Resensies

- Johan Myburgh. 1994. *Kontrafak*. Kaapstad : Human & Rousseau.
(Resensent: *Karen de Wet*) 271
- Charles J. Fourie. 1994. *Vrygrond e.a. dramas*. Kaapstad :
Tafelberg.
(Resensent: *Netta Schutte*) 276

Resensies

Myburg se “krappies op papier” maak kontak

Johan Myburg. 1994. *Kontrafak*. Kaapstad : Human & Rousseau. Prys: R49.99.

In 1984 debuteer Johan Myburg met *Vlugskrif*, 'n bundel waarin die verwoorde indruk en die liriese aanbod oorheers. 'n Dekade later verskyn *Kontrafak* en word dit met die Eugène Maraisprys bekroon sodat “Resensie” (waarin Myburg die negatiewe ontvangs van *Vlugskrif* verwoord) 'n oorwinning word oor uitsprake wat sy digterskap tien jaar gelede verdoem het:

Klein vlammetjies draai jou vas
soos 'n mot om 'n kers, jou reisplan
'n klein spiraal, jou vlerke as.

Maar dan is dit ook so dat hierdie digterskap in *Kontrafak* iets geword het wat die leser laat met “my voete vol kleierige grond / jou soet klei in my mond” (“Lied van die bruidegom”, p. 49). *Kontrafak* is nie 'n bundel wat jou onaangeraak wegstuur nie. En sy geheime is baie: vir dié wat op die intertekstuele spore van musiek en die klassieke kunste wil loop; vir die literêre speurders (van Coleridge tot Cloete); vir dié wat op die paaie van die liefde en die geliefde wandel; vir dié aan wie die aarde behoort (“Elementêr 1”, p. 35):

Agter melkhoudbome dein die see, breek wit
oor skilpadspore, dooie stengels wier, onbewoonde
skulp, wys onverwags soepel spronge van dolfyne

Selfs vir dié wat *Vlugskrif* verdoem het omdat dit sogenaamde poësie van die “private pyn” sou wees, is daar in *Kontrafak* polities bewuste gedigte, wat wys hoe geskiedenis, landskap en mens onder mekaar moes buk (“'n Land wat sy inwoners verteer”, p. 58):

Die land van melk en heuning presenteer
deesdae kwalik meer as hopies grond
en grys klipkruis grafstene

Die “konterdans” in “Prelude en fuga” (p. 71) met sy intertekstuele aktivering van onder andere Leipoldt¹ en Eugène Marais wys tegelykertyd hoe digters en tekste onder geskiedenis en geweld en mekaar inbuk.

Konterdans met die dood! Vou jou hande saam
my kind. Neurie kant twee snit een van Sting:
History will teach us nothing.

Wat opval in Myburg se ‘grensoorlogpoësie’ is dat dit telkens ’n saamdigting bied van die sogenaamde ‘onskuldige ontdekking’ van die land (“om asemloos deur ruie olifantsgras ’n waterval / na die regina te noem; om ekwatoriaal / sending te doen en koors te tem” – “Ekspedisie”, p. 34) met gewapende konflik, 6f met die bewussyn van bewaringskwessies. In “Kei” (p. 52) word die meesleurende gang van die gedig ’n waarskuwing van die potente gevaar:

dis geen nag vir bruide dié nie
vir blink brokaat sissend om enkels
oor kort graspolle oor klippers
deur takke met dorings nie

.....
die diep kreun van kontinente wat skuif
en die slaginstrumente van die streek:
voetboeie wat rinkel
die gekap van ’n byl
salvo’s voorlaaierskote
en wiele wat wegrol
oor plakkie en pol
bos- storm- winterberge oor

Die swaartepunt van die bundelaanbod lê egter in die besinnings oor digkuns en digterskap. In “Grammatika” (p. 36) eggo die vraende versugting:

Kan krappies op papier
die lading dra as kode
vir kontak met die gode?

¹ Asook natuurlik die hele drag intertekstuele gesprekstekste wat reeds in Afrikaans rondom hierdie oertekste ontstaan het. Vergelyk byvoorbeeld Eveleen Castelyn se “Sterfliedjie op ’n ou deuntjie” en Hennie Aucamp se “By Siembamba se lykie”.

Hierdie behoefte om met woorde te goël, om op die hoogspanningsdraad van die poësie te loop, word immers in die eerste plek in die opdraggedig “Jongleur” (p. 7) verwoord. Dié ‘Jongleur’-digter is aktief, vitalisties, ambisieus:

Dis meer as om den brode
dat ek vroeg-vroeg uitwip
... Op pleine waar boere
ware uitstal is die lewe!

Maar saans, ná ’n suksesvolle dag van musiek maak en “rympies resiteer” word hy wat die bewonderde was, teruggedwing tot minnesanger:

Tussen klimop, rose en roosmaryn kweel
ek saggies psalms onder jou venster
opdat jy my minnesange in jou slaap
kan hoor: my liefde wat bestaan uit
ontrou, boetedoening en verlange.

Oor die essensie van sy digterskap skryf Myburg só in “Landskap”:

Ek ... bly bo alles kloosterling wat maar
behendig kopieer. Die helfte staan nie geskrywe nie:
dit lê iewers tussen die valleie van die brein
soms sigbaar soos boomtoppe bo oggendmis,
tril in die spreu se epiglot, eggo in my kop

Die aanvanklike wese van die *ars poetica* wat Myburg aan die leser toevertrou, is nederig: die digter is monnik met die taak om dit wat hom in God se klooster (die aarde) omring op te teken, te “kopieer”, om daarvoor te dig. Wanneer hy erken dat die wondere wat hy waarneem nie volledig en volmaak in die gedig verwoord kan word nie, is dit egter ook ’n opgawe aan die leser om tussen die geskrewe reëls van die poësie na iets meer te gaan soek. So word die lees van die bundel ook ’n soektog na die óngeskrewe, die gesuggereerde, na dit wat nog net intuïtiewe vermoede is. Die magiese van hierdie poësie “staan nie geskrywe nie” maar word eers in die betekenis wat die leser medebepaal “sigbaar soos boomtoppe bo oggendmis”.

Waar Myburg sy digterskap aanvanklik as ’n handeling van “kopieer” bestempel het, loop die ontwikkelingsgang van die bundel hand-aan-hand met ’n progressiewe beskouing van die digaktiwiteit. So word die digter later máker, “transkribeer” en “transponeer” (“Kanttekening van ’n

monnik”, p. 23) hy die waargenome, laat hy dit ’n “metamorfose” (p. 63) ondergaan tot poësie. Die digter, lid van “die klein kloosterklike” “pars” en “preserveer” nie nou meer alleenlik nie, maar “brou” kure, máák gedigte (“Medisinaal”, p. 26). So gebeur dit dat ook die religieuse bindingsmiddel word wat onlosmaaklik verbonde bly aan die beskouings oor die digterskap en gedigte. Die digter bly monnik op soek na poësie, op soek na Ewige Lewe, “op soek na die vlugtige Elizir Vitae” (“Medisinaal”, p. 26).

Die blywende besef waarmee *Kontrafak* die leser laat, is dat Myburg weet: “Hanekraai is nog lank nie dag nie” (p. 47), maar dat hy in en deur sy poësie die leser “met ’n sweem van déjà vu (laat) vermoed: dié water is roerend genoeg” (“Orient pool”, p. 41).

Ja. Hierdie “krappies op papier” kán die lading dra; maak die kontak.

Karen de Wet

Potchefstroomse Universiteit vir CHO (Vaaldriehoekcampus)

Charles J. Fourie. 1994. *Vrygrond e.a. dramas.*

Kaapstad : Tafelberg.

Natuurlikheid en eerlikheid laat Charles Fourie se dramas in hierdie bundel een prys na die ander inpalm! *Die eend* word in 1991 genomineer vir die Amsteltoekenning terwyl *Vrygrond* in 1993 dieselfde prys verower. *Don Gxubane onner die boere* verwerf in 1993 die SAKRUK-prys.

Fourie se dramas openbaar ’n vernuwende tendens, wat ’n mens laat dink aan die dramas van Athol Fugard en P.G. du Plessis. Die titeldrama handel dan ook oor ’n aktuele saak, naamlik die stryd om grond: “sonder grond onder ons voete is ons niks nie” (p. 2). Die ellende en die geweld in die plakkerskamp word deur Ma, Terence, Nadine en Oem Faan aan hulle lyf gevoel, veral as hulle deur hulle eie Livingstone in die rug gesteek en verraai word, want Terence is “uitverkoop aan die boere” (p. 4).

Vrygrond, 'n uiters speelbare teks en die karakters wat sterk op kontras gebou is, oortuig as gevolg van die realistiese dialoog. Die apartheids-ideologie wat 'n wig geslaan het tussen mense laat Livingstone moord pleeg aan die einde. Die slot van die drama is veral aangrypend. Ma weet nie wie die moord gepleeg het nie – haar kop “vat nie mooi” nie. Ongelukkig is sy die enigste ooggetuie van die moord. Fourie kry wel kritiek van regisseurs dat sy dramas nie behoorlike eindes het nie, maar na my mening is die bedoeling hiervan juis dat die karakters so verward is as gevolg van die lewensomstandighede, dat hulle nie weet nie – hulle weet nie wie hulle vriende is en wie hulle vyande is nie. Oor die lewe van elke karakter staan geskrywe: “ek weet nie”.

Die eend speel ironies genoeg ook af op 'n plaas met 'n naam waarin grond/aarde vervat is, naamlik Aardsrand; die atmosfeer van die stuk word beskryf as “'n tipiese plaasatmosfeer”. Die teks satiriseer egter die vermaaklikheidsbedryf in Suid-Afrika en die oorbeklemtoning van die advertensiewese bo ‘opregte kuns’. Die skrywerkarakter Roy Ruiters word, wat sy skryfwerk betref, heel neerhalend vergelyk met die skryfwerk in die televisiereeks *Orkney snork nie*.

Hierdie stuk is 'n parodie op *Die seemeeu* van A. Tsjechov – iets wat reeds in die karakterlys duidelik word: 'n advertensie-aktrise, 'n onderwyser, 'n dokter, 'n draaiboekskrywer ensovoorts. Wat die handeling betref, is daar ook ooreenkomste: Janneman word ook oorheers deur sy ma Anna Omo net soos Konstantin Treplev deur sy ma Trigorin gemanipuleer word. Fourie se drama eindig ook met 'n selfmoord. Janneman noem vir Katrien ook op plekke Nina – die karakter wat in die Tsjechov-tekse 'n derderangse aktrise word. Die spel van liefdesverhoudinge in die teks herinner ook sterk aan *Die seemeeu*. Hierdie liefdespel is tegelyk lagwekkend en ontroerend, want die belangrikste voorwaarde in 'n liefdesverhouding is kommunikasie en dit besit die partye nie.

Die eend is 'n moderne komedie. Dit blyk duidelik uit die kritiese houding van die dramaturg teenoor die gemeenskap en die gebruik van satire. Hier is die situasies wat uitgebeeld word belangriker as die kousale of logiese verloop.

Don Gxubane onner die Boere is na my mening die mees speelbare drama van die drie. Die teks lees baie maklik en ek kan met 'n redelike mate van

sekerheid aanvaar dat dit aanskoulik opgevoer sal kan word en vir goeie vermaak sal sorg. Tog is die tema, naamlik die vrese van die blankes in die nuwe Suid-Afrika te geforseerd aangebied, terwyl die grilligerige en vulgêre tonele afbreuk doen aan die geheel. Die Laurel- en Hardy-karakters Worsie en Otto, slaag dikwels nie en raak vervelig.

Die toespeling op die Bartho Smit-drama, *Don Juan onder die Boere* (1960), lê veral daarin dat ons hier ook 'n komedie in 'n wrang toonaard het – 'n komedie vol lagwekkende situasies, terwyl die satire nie ontbreek nie. Die hoofgegewe is die konflik wat veroorsaak word deur 'n swart Don Juan wat op 'n hoogs konserwatiewe dorpie aankom en al die wit vrouens in die hotel raak ongevraag op hom verlief. Andreas, die burgemeester en leier in die gemeenskap, reël 'n vergadering en nooi Don as hipnotis om hom te help in die manipulerings van die gehoor. Die uiteinde is dat Andreas se eie vrou hom ontmasker as rassis. Hier gaan die satiries-humoristiese toon van die stuk oor in dodelike erns. Die dramatiese situasie is 'n stukkie wrang ironie. Don Gxubane wil verskriklik graag 'n vrou hê, maar dié wat hom oorval met hul liefdesverklarings se velkleur is nie reg na sy sin nie.

Na my mening is die drie tekste almal speelbare tekste. Tog sou die taalgebruik hierin op plekke aanstoot kon gee en daarom sou dit met omsigtigheid opgevoer moet word. Dit is veral die eerste en laaste teks wat vanweë die sosio-politieke inslag aktueel is vir die tyd waarin dit geskryf is.

Vrygrond e.a. dramas is 'n waardevolle nuwe bydrae tot die dramaliteratuur wat maar uitgedun is die laaste paar jaar.

Netta Schutte
Potchefstroomse Universiteit vir CHO